

Innst. S. nr. 69

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra forsvarskomiteen

Dokument nr. 5 (2007–2008)

Innstilling fra forsvarskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 2007

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Innledning

I henhold til vedlagte instruks fra Stortinget gir Ombudsmannsnemnda for Forsvaret med dette melding om Ombudsmannens og ombudsmannsnemndas virksomhet i 2007. Ombudsmannsnemnda skal etter formålet bidra til å sikre de allmennmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell og behandle sakstema av prinsipiell karakter eller som har allmenn interesse. Ombudsmannsnemnda skal likeledes ved sin virksomhet bidra til å effektivisere Forsvaret.

Stortinget har vedtatt instruks for Ombudsmannsnemnda for Forsvaret, gitt i vedlegg til Dokument nr. 5 (2007–2008). Nemnda skal bestå av sju medlemmer som velges av Stortinget for fire år. Etter vedtak i Stortinget høsten 2005 samt i juni 2006 består ombudsmannsnemnda i perioden frem til 31. desember 2009 av:

Medlemmer:

Kjell Arne Bratli, Horten, ombudsmann
Rune Kristiansen, nestleder, Vestby
Marie Brenden, Lillehammer
Aud Gaundal, Steinkjer
Karen Margrethe Mjelde, Sandnes
André Wietfeldt, Stavanger
Ivar Johansen, Oslo.

Varamedlemmer:

Bjørn Robstad, Vennesla
Finn Terje Tønnessen, Eidsvoll
Bjørn Hernæs, Sør-Odal
Anne Helen Rui, Larvik
Åse Wisløff-Nilssen, Kongsvinger
Arnfinn Nergård, Os i Østerdalen
Trine Radmann, Oslo.

Saker for ombudsmannsnemnda forberedes av Ombudsmannen. Det vises til Dokument nr. 5 (2007–2008) del "Generelle spørsmål".

Under Dokument nr. 5 (2007–2008) del "Saker behandlet ved Ombudsmannens kontor", er omtalt enkelte klagesaker til illustrasjon av ofte forekommende sakstema. Konkrete klagesaker fremmes fra enkeltpersoner, tillitsvalgte organer og tjenestemannsorganisasjoner. Innholdet og omfanget i sakene varierer og krever skjønsmessige og/eller juridiske vurderinger.

Kontrollen med den militære forvaltning er viktig for at Stortinget som lovgivende makt kan få informasjon om hvordan lover, reglementer og direktiver i praksis blir anvendt og forstått. Gjennom klagesaksbehandlingen får ombudsmannen viktige tilbakemeldinger om hvordan Forsvaret faktisk bruker de fullmaktene den har fått i lovgivningen. Ombudsmannens undersøkelser omkring personellens klager vil fortsatt være en av hovedoppgavene. Men ut fra den erfaringen arbeidet med enkeltsakene gir, kan ombudsmannen også gjennom saker som tas opp av eget tiltak bidra til at Stortinget mer effektivt kan utøve sin kontrollfunksjon. De tilbakemeldinger ombudsmannsnemnda gir Stortinget er derfor også en viktig side ved ombudsmannens arbeid.

1.2 Møter og befaringer

Ombudsmannsnemnda har i 2007 holdt 4 møter under befaringer samt i 2007 foretatt befaringer ved militære tjenestesteder slik:

- Limassol, Kypros
- Kabul og Mazar-e Sharif, Afghanistan
- Ørland Hovedflystasjon, Ørlandet
- FLO Ledelse, Oslo (informasjonsmøte).

Ombudsmannen har i tillegg besøkt en rekke avdelinger og tjenestesteder innen alle forsvarsgrener. Ombudsmannen og direktøren hadde også en studie-/informasjonstur til Vernepliktsverket på Hamar. Ombudsmannen deltar videre på landsstyremøter i Vernepliktsrådet og ved TMO-kurs ved avdelingene.

I forbindelse med møter og befaringer påpekes det i dokumentet at representanter for tjenestemannsorganisasjonene uttrykker overfor ombudsmannsnemnda stor bekymring for arbeidsmiljøet i Forsvaret, og mener at ansatte opplever at de blir skremt til taushet gjennom frykt for å få stopp i karrieren. Det hevdes at åpenhet ble betraktet som atskillig bedre da Forsvarssjefen var atskilt fra Forsvarsdepartementet. Det fortelles om et nåværende system som i en del tilfeller ikke fungerer. Under omstillingsprosessen føler personellet seg i enkelte saker nærmest trakassert, mobbet, og etter eventuell varsling kan returvirkningen bli mobbing. Videre hevdes det at potensielle varslere ikke vil stå frem grunnet forventning om represalier.

Ombudsmannen får likeledes ved sine mange møter med personell og tillitsvalgte for befal og sivilt ansatte et stort antall bekymringsmeldinger. Bekymringsmeldingene fra ansatte og representanter for ansatte dreier seg i stor grad om at allmennmenneskelige rettigheter og yringsfriheten har fått dårligere kår – og mange uttrykker frykt for represalier om de uttaler seg. Ombudsmannsnemnda sier seg svært bekymret for utviklingen og vil derfor i særskilt grad arbeide med slike spørsmål.

I møter mellom ombudsmannsnemnda og tjenestemannsorganisasjonene fremholder organisasjonene at arbeidsbelastningen gjennomgående er svært tyngende, spesielt i Hæren hvor det ofte blir utført 1,5 årsverk per offiser. Slitasjen på personellet er ifølge samtlige tjenestemannsorganisasjoner i Forsvaret urovekkende, og det hevdes at fagpersonell i arbeidsmiljø saker mener at "Forsvarets arbeidsmiljø er i ferd med å bryte sammen". Ifølge organisasjonene er både Forsvarets militære og politiske ledelse gjort tydelig kjent med ubalansen mellom oppdrag og ressurser. Offiserers avgang gjennom de tre siste år forsterker problemene og organisasjonene ser dystert på fremtiden med underproduksjon i befalsutdanning. De gir

uttrykk for at Forsvarets uttrykte familiepolitikk blir betraktet som praktisk ugjennomførlig, og personellet opplyser om økt sykefravær grunnet høyt arbeidspress.

Representanter for personellet hevder at Forsvarsstaben (FST) tar sine avgjørelser etter dialog med Forsvarsdepartementets (FD) juridiske avdeling, og at juridisk avdeling kan, i påkommende tilfeller, ende opp også som saksbehandler/konsulterende avdeling i eventuelle ankesaker. Nemnda finner det uheldig hvis slik rolleuryddighet forekommer, eller kan oppfattes å forekomme.

Saker som gjelder avtaler om fratreddelse er på generelt grunnlag tatt opp av organisasjoner med Ombudsmannen. Nemnda går her ikke inn på sakene konkret, men vil generelt uttale at avtaler eller avtalepunkter som strider, eller som kan oppfattes å stride mot norsk lov eller som krenker allmennmenneskelige rettigheter, hverken bør inngås eller godkjennes. Likeledes bør det utvises den ytterste varsomhet ved inngåelse av fratreddelsesavtaler, slik at arbeidstager ikke opplever å bli utsatt for et umenneskelig press og kanskje føle seg satt i en tvangssituasjon for å inngå slik avtale.

1.3 Generelle spørsmål

1.3.1 Klagesaker

Ombudsmannen har i 2007 behandlet 74 registrerte klagesaker mot 78 saker året før. I tillegg er tvistesaker løst ved uformell kontakt med partene uten ordinær saksregistrering. Andelen av henvendelser hvor klageren helt eller delvis er gitt medhold, synes å holde seg på et stabilt nivå med ca. 1/4 i 2007. Klagesakene behandles av Ombudsmannens avdelingsdirektør (advokat).

Nemnda har også i 2007 merket seg at det i Heimevernet fortsatt er uklart for både personell og HV-distrikt om hvilket organ som er rette klageinstans i forbindelse med søknader om utsettelse med HV-øvelser. I noen tilfeller har personellet også i 2007 fått feilaktig eller misvisende veiledning fra HV-distrikt og/eller HV-område. I 2006 ble Generalinspektøren for Heimevernet anmodet av Ombudsmannen om å innskjerpe overfor HV-distrikter den korrekte fremgangsmåten/prosedyre med klageadgang for denne sakstypen.

Nemnda finner særlig å bemerke at det i gruppen "sosiale saker" som omfatter botillegg og andre former for sosiale stønader, fortsatt er et lavt antall klagesaker. I 2007 er det kun registrert 4 klagesaker i denne gruppen, mot 6 klagesaker i 2006. Det lave antallet antas å ha sin forklaring i at de avdelingsvise sosialkonsulenter og Forsvarets personelltjenester/Velferd, utøver et godt og betryggende skjønn ved behandlingen av mannskapenes sosiale saker.

Antallet klager fra befalskorpset har i de senere år ligget mellom 20 og 30 klager per år. I 2007 har Ombudsmannen behandlet 20 registrerte klager fra befalet, mot 23 saker i 2006.

Nemnda har merket seg at omstillingen og nedbemanningen i Forsvaret ikke har medført et særlig økende antall skriftlige klagesaker direkte fra personellet til Ombudsmannen. Derimot er det gjennom personellets organisasjoner frembrakt til Ombudsmannen og nemnda bekymringsmeldinger om arbeidsmiljøet i Forsvaret, hvor det opplyses at personellet er engstelig for å uttale seg eller varsle grunnet returvirkninger. Både de militære og sivilt ansatte tjenestemannsorganisasjoner har også opplyst om en vedvarende uforsvarlig stor arbeidsbelastning på personellet.

1.3.2 Vernepliktsverket

Verneplikten videreføres som en sentral del av forsvarskonseptet, men tilpasset en ny tid og Forsvarets behov. Antall vernepliktige i 2007 vil opprettholdes på minimum 2006-nivå. Nemnda mener at Forsvaret i enda sterkere grad må arbeide systematisk med å gjøre tjenesten mest mulig meningsfull, både innholdsmessig og slik at statusen heves ytterligere.

I henhold til Stortingets pålegg til Forsvaret om å starte gjennomføring av frivillig sesjon for kvinner, ble det den 27. februar 2007 startet sesjon for kvinner i Vernepliktsverket (VPV). Ved utgangen av 2007 har ca. 3 600 kvinner født i 1989 vært på sesjon. Det er godt kvalifiserte kvinner som har vært på sesjon, og antall tjenestedyktige kvinner fra 1989-årskullet var pr. 31. desember 2007 ca. 3 200.

Det har dog vært en synkende tendens blant kvinnene når det gjelder fremmøte i sesjonsperioden på høsten kontra fremmøte i sesjonsperioden på våren. Årsak til dette tror VPV er tiden som har gått siden kvinnene i 2006 sa seg villig til å komme på sesjon, og fremmøtetidspunktet. VPV har iverksatt tiltak for å bedre dette.

I 2007 har VPV innrullert 1990-årskullet for sesjon, og antallet som har sagt seg villig til å møte på sesjon var ved utgangen av året ca. 4 700. Dette er en nedgang fra i fjor, og VPV vil iverksette tiltak for å øke dette tallet.

LÆRLINGORDNINGEN I FORSVARET

Forsvaret er en av de største lærlingbedrifter i Norge, og har 594 lærlinger fordelt på 31 forskjellige fag. Kvinneandelen av lærlinger i Forsvaret er 27 prosent. Lærlingordningen er med andre ord en viktig portal for rekruttering av kvinner.

Ordningen er også en viktig portal for rekruttering av fagkompetanse som Forsvaret har behov for, og bidrar samtidig til å få motiverte soldater med riktig kompetanse på rett plass. Andelen av lærlinger

som besto fagprøven ved første gangs forsøk i 2007 var 94,2 prosent. Lærlingordningen er også økonomisk gunstig for Forsvaret. I overkant av 20 mill. kroner i tilskudd blir tilført Forsvaret for å føre lærlinger frem til fagprøve. Forsvarets behov er styrende for antall lærlinger som inntas på kontrakt. For å utføre de nødvendige støttefunksjoner trenger Forsvaret årlig 800–900 lærlinger, med inntak i januar og juli. Lærlingenes retts- og kontraktsforhold er regulert av henholdsvis Undervisningsdepartementet og Forsvarsdepartementet.

INTERNASJONAL TJENESTE

I løpet av 2007 mottok og behandlet Vernepliktsverket 2 496 søknader på 946 stillinger til internasjonal tjeneste.

Via www.Norge.no/minside har Vernepliktsverket saksbehandlet 1095 frivillige, som er motivert for internasjonale operasjoner. Disse er registrert i VPVs Interesseregister/Styrkebrønn.

KLASSIFISERING

34 859 ble klassifisert på sesjon i 2007. Av disse var 4 387 kvinner. Klassifiseringen har som formål å bringe på det rene de utskrivningspliktiges forutsetninger for tjeneste i Forsvaret og Totalforsvaret for øvrig.

INNKALLING TIL FØRSTEGANGSTJENESTE

Forsvarets behov (rekvisisjon) var i 2007 på 10 786 mannskaper til førstegangstjeneste. For å dekke dette behovet ble 26 143 mannskaper innkalt til tjeneste. Av ulike årsaker fikk en del av disse utsettelse. Til sammen møtte 13 092 mannskaper frem på innrykket. Første utdanningsdag hadde Forsvaret 9 968 mannskaper til militær opplæring. 473 av disse var kvinner.

INNKALLING TIL BEFALSUTDANNING

I 2007 hadde Forsvarets befalsskoler 3 090 søkere. 780 ble tatt opp som elever, herav 104 kvinner. Dette er en økning på 16 kvinner i forhold til 2006.

REPETISJONSTJENESTE

Til øvelsen i 2007, Cold Response, var rekvisisjonen på 50 mannskaper. Det møtte 56 til tjenesten og antallet første øvingsdag var også 56, og alle gjennomførte øvelsen.

KLAGESAKER

I egenskap av sekretariat for FDs klagenemnd i vernepliktssaker, forberedte og fremmet VPV i 2007 7 saker for klagenemnda. To av sakene ble innvilget

i klagenemnda. I de øvrige sakene ble VPVs vedtak opprettholdt.

FRITAKSORDNINGEN

VPV startet i 2006 samarbeidet med FD og FST/PØS (Personell-, økonomi- og styringsstaben) med revideringen av ordningen og forskriften som regulerer denne. Utkast til nye bestemmelser vedrørende ordningen er fortsatt i FD for behandling. Beslutningen fra 2006 om å terminere samtlige unntaksfagkoder ble videreført i 2007.

Fritaksordningen hadde ved utgangen av 2007 totalt 31 713 personer med fungerende fritak eller utsettelse. Tilgangen var i løpet av året 3 734, mens avgangen var på 7 922.

SØKNAD OM SIVIL VERNEPLIKT (SIVILTJENESTE)

I løpet av 2007 fikk 1 109 vernepliktige innvilget sine søknader om sivil verneplikt. Av dette antallet kom 443 av søknadene fra personer som ikke var innkalt til førstegangstjeneste. 319 søkte etter å ha motatt innkalling til førstegangstjeneste, mens 175 søkte i løpet av tjenesten. 164 søkte sivil verneplikt etter å ha fullført førstegangstjenesten og 8 ble innvilget av Siviltjenesteadministrasjonen.

1.3.3 Tillitsmannsordningen (TMO)

Tillitsmannsordningen er nærmere beskrevet i dokumentets side 11–14. Det kan nevnes at i 2007 er det ikke behandlet noen klagesaker vedrørende tillitsmannsordningen. Etter de rapporter Ombudsmannen mottar synes det å være en god dialog mellom de vernepliktige tillitsvalgte og militære ledere.

Ombudsmannen og TMO-apparatet har også i 2007 opplevd at ikke alle tillitsvalgte har fått anledning til å delta på TMO-kurs. Dette tas opp av Ombudsmannen direkte med angjeldende avdeling(er), og tillitsvalgte blir invitert til nytt kurs ved første mulighet.

TMO er ingen arbeidstakerorganisasjon i ordets tradisjonelle forstand. Allikevel er de vernepliktige mannskapene som arbeidstakere å regne i henhold til arbeidsmiljøloven (AML). Reviderte tilleggsforskrifter for vernepliktige og elevers tilknytning til Forsvarets organiserte verne- og miljøarbeid slår fast at vernepliktige skal delta aktivt i avdelingens HMS-arbeid. Nemnda vil understreke det ansvar avdelingene har for å oppfylle forskriftene i så måte.

Vernepliktige er unntatt fra det kapittelet i AML som omhandler arbeidstid. For å legge føringer og begrensninger i tjenestetiden for vernepliktige har Forsvarssjefen gitt ut Forsvarssjefens reviderte retningslinjer for gjennomføring av lik tjenestetid under førstegangstjenesten i Forsvaret. Her blir det slått fast at den programmerte tjenestetiden ikke skal overstige

42,5 timer per uke, og at for dem som har turnustjeneste, skal snittet av tjenestetiden i løpet av en periode ikke overstige 42,5 timer per uke.

Problemer med uforsvarlig høy tjenestebelasting blant vernepliktige går 10 år tilbake. Spesielt i Hans Majestet Kongens Garde har dette vært en vedvarende situasjon som Forsvaret har vært klar over. Det er TMOs syn at det nå er på tide at de oppgavene som vernepliktige skal utføre sees i sammenheng med det antall vernepliktige som er tilgjengelige, og at dersom det ikke er samsvar mellom oppgaver og personell, må dette gå på bekostning av oppgavene og ikke personellet.

Ordningene med egenmeldinger for vernepliktige, som ble innført i 2005, ser ut til fungere tilfredsstillende. Det ga vernepliktige rett til å benytte seg av egenmeldinger inntil tre dager, inntil tre ganger i året. På Landstyremøtet for TMO i mai 2007 ble det fattet vedtak om at man ønsket registrering av sykefraværet blant vernepliktige, i tråd med bestemmelsene i AML. Dette vedtaket ble fulgt opp i Forsvarets Hovedarbeidsmiljøutvalg. Det foreligger imidlertid ingen rapporteringsrutine fra avdelingene når det gjelder egenmeldinger. Nemnda kan derfor ikke med sikkerhet vite om alle avdelinger praktiserer ordningen med egenmeldinger slik man etter iverksettingen i 2005 ble pålagt å gjøre. Nemnda oppfordrer til at det lages rutiner for slik registrering.

Etter revisjonen av TMO-reglementet i 2006, har det i 2007 vært enkelte innkjøringsproblemer. Et viktig prinsipp i TMO-reglementet er at de hoved- og områdetillitsvalgte skal knyttes så nært opp til henholdsvis avdelingssjef og sjef RSF som mulig. Plassering av tillitsvalgte er etter nemndas mening viktig for at TMO-arbeidet skal virke maksimalt. Nemnda forutsetter at avdelingene følger reglementet på dette punkt.

Vernpliktrådets (VPR) organisatoriske og fysiske plassering har vært en gjenganger i Dokument 5 de siste årene. FST og FD ble samlokalisert i det nye ledelsesbygget på Akershus festning fra november 2006. Situasjonen er likevel at VPR fortsatt er plassert i Forsvarets Personelltjeneste (FPT). Etter nemndas mening ville en flytting av VPR inn i FST gitt en rekke positive ringvirkninger. Den grunnleggende situasjon har med andre ord ikke endret seg i 2007. Vernepliktsrådet (VPR) har oppheng i Forsvarets personelltjenester (FPT), og ikke i Integrert Strategisk ledelse (ISL). Flyttingen av saksbehandlerledet for vernepliktsspørsmål fra FPT til PØS har nok gitt et mer helhetlig og riktig fokus på verneplikt sentralt i Forsvaret, men den fysiske avstand avsnittet bidrar til at Vernepliktsrådet opplever seg fjernere fra sentral forsvarsledelse enn før. Nemnda finner det ikke tilfredsstillende at denne problemstilling ennå ikke er

undergitt drøftelse, til tross for at nemnda flere ganger har tatt opp saken.

FORVALTNING AV VERNEPLIKTIGE

VPR har tidligere tatt opp med nemnda at det er en rekke utfordringer knyttet til forvaltningen av soldater tilknyttet Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO). FLO arbeider med å tilsette en person i en stilling som skal ha oversikt over vernepliktige i FLO. Nemnda håper at dette vil løse problemet med at FLO ikke har nok soldater til å bemanne virksomhetskritiske stillinger.

Det er snart 2 år siden saksbehandlerleddet for vernepliktssaker ble flyttet fra FPT/Velferden til Forsvarsstaben (FST). VPR har opplevd at plasseringen er mer hensiktsmessig enn den gamle og gir mer effektiv saksbehandling. FSTs evne til å saksbehandle er imidlertid forholdsvis liten, da kun én person i FST arbeider med generelle spørsmål om det som angår verneplikten. Ombudsmannsnemnda påpekte i Dokument 5 for 2006 at FST måtte om nødvendig øke saksbehandlerkapasiteten. FST har besluttet å utskille ansvaret for saker knyttet til lærlinger og VAB-ordningen til en saksbehandlerstilling som er under tilsetting.

I forbindelse med at den nye tjenesteuttalelsen er innført for soldater som har avtjent førstegangstjenesten, vil nemnda påpeke utfordringen knyttet til medarbeidersamtaler. Den nye tjenesteuttalelsen må utstedes på kvalifisert grunnlag. Derfor er det blant annet avgjørende at medarbeidersamtaler mellom befal og vernepliktige soldater blir gjennomført, og at medarbeidersamtaler formaliseres på avdeling, slik at soldater sikres informasjon om hva man vil bli vurdert på i løpet av førstegangstjenesten.

Rekrutterings- og informasjonsvirksomheten kan med fordel forbedres. I en tid med synkende andel som gjennomfører førstegangstjeneste blir det desto viktigere å nå ut til samfunnet med relevant og tidsriktig informasjon. Nemnda har merket seg Vernepliktsverkets satsing, og mener å se positive virkninger av dette. Nemnda vil gi honnør for kreativitet og løsningsorientering via elektronisk verktøy.

Sesjonen er blant de viktigste ordningene som kan forbedres for å sikre en god praktisering av førstegangstjenesten opp mot Forsvaret og den enkeltes behov. Erfaringer gjennom innrykkene i 2007 bygger opp under dette inntrykket. Behovet er ytterligere aktualisert i lys av frivillig sesjon og en eventuell framtidig kjønnsnøytral verneplikt. I denne sammenheng er det viktig at Forsvaret viser seg fra sin beste side gjennom en sesjonsordning som klassifiserer og fordeler riktig i tillegg til å gi inntrykk av Forsvaret som en profesjonell organisasjon, der hver enkelt kommer på rett plass.

1989-kullet med kvinner var det første som ble innkalt til frivillig sesjon. Det foreligger per i dag kun prognoser på hvilket utslag dette vil ha på kvinneandelen i Forsvaret, men man må kunne gå ut ifra at det blir et større innrykk av kvinner høsten 2008. Januarinnrykkene er ofte problematiske og man må forvente at disse fortsatt vil være en utfordring, selv med en ny og mer velfungerende sesjonsordning på plass. Nemnda ber Forsvaret vurdere nærmere behovet for – og muligheten til – incentiver for januarinnrykkene.

1.3.4 Velferdstjenesten

Velferdstjenesten er beskrevet i dokumentet på sidene 14–18. Den skal bidra til å fremme trivsel og sosial trygghet for alt personell, med sikte på økt effektivitet. Velferdstjenesten skal derfor fortsatt ha fokus på de vernepliktige mannskaper, men i fremtiden også sterkere i forhold til de ansatte og deres familie.

Sivilt/militært kultursamarbeid er et viktig arbeid i Forsvaret, der oppgaven er forankret i Forsvarssjefens handlingsplan for sivil/militært kultursamarbeid 2003–2008. I tidligere St.meld. er Forsvaret gitt i oppdrag å prioritere dette samarbeidet som en videreføring og vedlikehold av Forsvarets verdigrunnlag.

Bibliotekstjenesten er en integrert del av det organiserte velferdstilbudet for soldater og annet personell ved avdelingene. Forsvaret har fem forpliktende samarbeidsavtaler med kommuner og lokale avdelinger om felles bibliotekdrift. Bøker er også sendt til Afghanistan og SHAPE etter ønske og behov fra de tjenestegjørende der.

Artistformidlingen har i 2007 hatt 120 organiserte velferdsarrangement ute ved avdelingene, med kontrakter inngått sentralt. Det blir lagt vekt på et bredt underholdningstilbud med mange ulike typer artister, Stand Up, multimediashow, villmarksforedrag, konserter mm. Det har i løpet av året vært 4 populære underholdningsarrangementer i Afghanistan, som alle har blitt meget godt mottatt. I januar 2007 reiste første velferdsoffiser ut for å tjenestegjøre i Afghanistan. Opprettelsen av egen velferdsoffiser kom som en følge av avdelingens klare uttrykk for et slikt behov.

For at velferdstjenesten skal bli en integrert del av Forsvarets operative virksomhet er det fortsatt viktig at det utarbeides bestemmelser for tjenesten og at dette innarbeides i planer og regelverk for internasjonale operasjoner. En arbeidsgruppe i regi av FLO/RSF (Forsvarets logistikkorganisasjon/Regional støttestfunksjon) har foreslått at det blir opprettet en stilling ved FOHK som er leveranseansvarlig for velferdstjenester og idrettstjenester ved internasjonale oppdrag. Dette vil ivareta de velferdsmessige forhold

opp mot operativ virksomhet som vil medføre et bedre resultat enn dagens situasjon.

Sosialt arbeid i Forsvaret er en prioritert del av oppfølgingen under innrykk og rekruttperiode, og personellet må få tilstrekkelig tilgang til saksbehandlere under hele tjenestetiden. Saksbehandlingstiden for saksaker, forutsatt en fullstendig søknad, bør normalt ikke overstige 3 uker. Revidert Tjenestereglement for Forsvaret med "Direktiv for sosialt arbeid i Forsvaret" ble iverksatt 15. februar 2007. Intensjonen med revisjonen var å gjøre regelverket enklere i form og struktur. Når det gjelder tendenser i forhold til antall stønadsutbetalinger ser det ut til at 2007 ikke har vært særlig annerledes enn 2006 hva gjelder saksbehandlermengde og kompleksitet i sakene. Sammenlignet med tidligere år har imidlertid antall klagesaker blitt redusert, samt at det er færre dispensasjonssaker som legges frem for fagmyndigheten. Så langt Ombudsmannen har kunnet vurdere det under sine besøk og samtaler med saksbehandlere, fungerer saksbehandlingen tilfredsstillende.

FPT/Velferd har hatt ansvaret for saksbehandling vedrørende søknad om stønad til institusjonell behandling i henhold til Forsvarssjefens rusmiddeldirektiv. For 2007 er det ikke mottatt noen søknader om institusjonell behandling.

Forsvarets hjelpefond, som skal yte økonomisk hjelp til vernepliktige mannskaper og lavere befal som har kommet i økonomiske vanskeligheter under tjenesten og hvor forholdet ikke dekkes opp av andre bestemmelser, har i 2007 behandlet 9 saker hvorav 7 ble innvilget stønad. Forsvarets hjelpefond er et godt verktøy for sosialt arbeid i Forsvaret.

Ansatte og familier er fra 2008 en del av velferdstjenestens definerte målgruppe. Dette som følge av strategisk plan for velferdstjenesten for perioden 2008–2012. Allerede i 2007 ble flere tiltak påstartet som ledd i økt familierettet arbeid. Fagmyndighet velferd (FPT/VE) er nå en del av sentralt familieforum. Forsvarets personelltjenester (FPT) har på oppdrag fra Forsvarsstaben utarbeidet en strategisk plan for velferdstjenesten 2008–2012. Denne er oversendt Ombudsmannen i egen ekspedisjon. Planen er forankret i Forsvarets øverste militære ledelse og iverksatt 1. januar 2008. Planen legger vekt på integrering av familiepolitisk arbeid og velferdstjeneste under etablering og gjennomføring av internasjonale operasjoner.

Nemnda vil uttrykke bekymring over at velferdstjenesten fortsatt har en forholdsvis stor turnover og mangler kompetanse innenfor flere områder i RSF-basene. Nemnda har i denne sammenheng merket seg at det er lagt stor vekt på utdanning og kompetansebygging i 2007, noe som var helt avgjørende for å holde nivået på tjenesten og aller helst øke dette.

Nemnda sier seg derfor fornøyd med at arbeidet med kompetansebygging og utvikling av kurs skal fortsette i 2008.

1.3.5 Voksenopplæringen

Pr. 1. januar 2006 var Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) på plass i ny organisasjon, som en del av Forsvarets kurssenter under Forsvarets skolesenter. Realiseringen av omstillingen har vært en viktig og stor utfordring, også i 2007, og dette arbeidet vil fortsette fremover.

VOs nye formålsparagraf er meget omfattende og har et høyt ambisjonsnivå og VO, som en del av Forsvarets skolesenter, skal være en brobygger mellom tiden før, under og etter tjenesten i Forsvaret. VO skal gi tilbud om økt sivil kompetanse og innsikt i den enkeltes muligheter for videre utdanning og fremtidig arbeidsliv og skal primært ivareta opplæringstilbud til vernepliktige mannskaper som avtjener førstegangstjeneste med særlig prioritet til mannskaper med svak utdanningsbakgrunn. VO skal for øvrig gi tilbud til vervede, lærlinger, kontrakts- og avdelingsbefal om nødvendig ved tilføring av midler utover den øremerkede bevilgningen. Befal og sivile i Forsvaret og deres familier kan også gis voksenopplæring når det er ledige elevplasser og eventuelle merutgifter dekkes av den enkelte elev.

Konklusjonen så langt er at VO etter mange år preget av stor usikkerhet om fremtiden, oppnådde sitt mål for tilhørighet ved å bli en del av Forsvarets skolesenter (FSS), under Forsvarets kurssenter (FKS). VO har således fått en solid og riktig forankring for å kunne bidra best mulig til sivil utdanning og kompetanseheving for hele Forsvaret. Nemnda registrerer at økonomien i 2007 ble betegnet som tilfredsstillende, men vil bemerke at dette i stor grad har sin årsak i at det ble kuttet drastisk i personellstyrken, og dermed frigit midler til drift. Disse frigitte midlene ble så beholdt i organisasjonen.

Et nytt virksomhetsområde for VO er å legge til rette for gjennomføringen av studiepoeng for førstegangstjenesten. Dette "kunnskapsløftet", er en prioritert satsing, som krever et tett og godt samarbeid med den militære utdanningen. Denne ordningen vil gi de vernepliktige en mulighet til å bygge videre på den grunnleggende soldatutdanningen, slik at de kan ta eksamen i 3 fag og få 15 studiepoeng. De 3 fagene er "Etikk og militærmakt", "Jus og militærmakt" og "Kropp, bevegelse og energi". Nemnda har fulgt denne ordningen med stor interesse.

1.3.6 Sanitetstjenesten

Ombudsmannsnemnda har fortløpende holdt seg oppdatert på utviklingen innen sanitetstjenester. Dette inkluderer også møter med sanitetstjenestene under operasjoner, ved avdelingene og med ledelsen.

Forsvarets sanitetstjeneste har i 2007 vært gjennom et krevende år spesielt med hensyn til å sikre en forsvarlig legedekning i internasjonale operasjoner. I løpet av siste halvår i 2007 er det imidlertid gjennomført en rekke tiltak som gjør at sanitetstjenesten totalt sett er kommet styrket ut av 2007. Det gjelder i hovedsak etablering av kirurg- og anestesilegestillinger, oppbemanning av psykiatritjenesten og tilførsel av nytt sanitetsmateriell for Role 2. Likevel er det viktig å påpeke at det fortsatt er mangler både i personell- og materiellstrukturen. FSAN vil arbeide tett sammen med forsvarsledelsen og forsvarsgrenene for å sikre en god sanitetstjeneste for norske styrker, med et spesielt fokus på de internasjonale operasjonene.

I dokumentets side 20–21 er det gjort nærmere rede for sanitetstjenesten i internasjonale operasjoner, med spesiell vekt på Afghanistan. Det vises til at er opprettet 18 kirurgstillinger og 6 anestesilegestillinger i et samarbeid mellom Forsvaret og sivile sykehus, og at det per mars 2008 er inngått avtaler med Ullevål universitetssykehus, Haukeland universitetssykehus, Stavanger universitetssykehus og St. Olavs hospital.

Nemnda ser det som positivt at avtaleverk er på plass, men er bekymret for den fremtidige situasjon. Tilstrekkelig kirurgisk beredskap er avhengig av at alle avtalestillinger besettes, og skal antatt rullere over flere år. Hvis Forsvarets utenlandsengasjementer av omfang og tidstrammer fortsetter slik som de siste år, finner nemnda det naturlig at Forsvaret tar opp til vurdering egne militærkirurgiske stillinger.

FORSVARETS PSYKIATRITJENESTE

Nemnda har ved flere anledninger uttalt sterk bekymring for mangelfull psykiatritjeneste, men merker seg at Forsvarets psykiatritjeneste er blitt styrket høsten 2007 med tilførsel av 11 nye stillinger. Ved årsskiftet er totalt antall stillinger 35, hvorav 20 er besatt med spesialist i klinisk psykologi eller psykiatri. I desember 2007 var 11 stillinger utlyst. Forsvarets psykiatritjeneste leverer både kliniske tjenester, stressmestringsteam og rådgivning ved seleksjon av personell. Fra november 2007 er det også etablert en vakt- og beredskapsordning for leveranse av stressmestringsteam til nasjonale og internasjonale operasjoner. Forsvarets psykiatritjeneste drives av Forsvarets sanitet og har sitt virke opp mot alle forsvarsgrener og drives fra de største basene i landet med hovedsete i Oslo. Forsvarets psykiatritjeneste for veteraner koordineres fra Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk i Oslo.

BASEHELSETJENESTEN I NORGE

Det leveres helsetjenester og beredskap i forbindelse med trening/øvelser fra alle sykestuene i Forsvaret. Fra 2006 er alle sykestuene organisert i en

nettverksorganisasjon under FSAN. Det er gjennomført en betydelig effektivisering og kvalitetshevning av både allmennhelsetjenesten og tannhelsetjenesten i løpet av de siste årene.

Nemnda vil peke på at fortsatt gjenstår en god del før situasjonen kan kalles tilfredsstillende og viser til at tillitsvalgte har reist spørsmål om tannhelsetjenesten med Ombudsmannen og som forslag til landsstyret i TMO. Vernepliktige som rykker inn til førstegangstjeneste gjennomgår i dag en tannkontroll på innrykket, men ikke alle steder er det kapasitet til å behandle alle som har behov eller ønske om tannbehandling. Det er nemndas oppfatning at vernepliktige i løpet av førstegangstjenesten ikke skal belastes med ekstra kostnader knyttet til det man kan definere som normal tannbehandling eller kontroll i løpet av den perioden de er inne til førstegangstjeneste og repetisjonstjeneste. Dersom Forsvaret ikke har kapasitet til selv å behandle soldaten, bør det vurderes om han få dekket kostnader for å få gjennomført tilsvarende behandling eller kontroll hos sivil tannlege. Det kan innføres en ordning der FSAN gjennomfører kontroll for å bekrefte at soldaten har behov for behandling, for så å henvise til sivil tannlege.

FORSVARETS HELSEREGISTER

Forsvarets helseregister ble formelt etablert i 2005. Gjennom dette registeret har Forsvaret fått et meget godt verktøy til å overvåke helsetilstanden i Forsvaret. I løpet av de årene registeret har vært i drift har rapporteringsrutiner og undersøkelsesrutiner blitt stadig bedre og kvaliteten på dataene dermed også bedre. Det gjenstår fortsatt utviklingsarbeid, spesielt innen rapportering (rutiner og teknisk tilrettelegging). Imidlertid er bemanningen kritisk lav og denne bør styrkes både på teknisk og epidemiologisk side for å få full effekt av registeret.

1.3.7 Helse, Miljø og Sikkerhetsarbeid

Forsvarsstaben ved PØS/P/HMS har det faglige ansvaret for Forsvarets HMS – arbeid og årlig utarbeides handlingsplan for HMS. Planen vedtas i Forsvarets hovedarbeidsmiljøutvalg (FHAMU).

FHAMU vedtok i møte i desember 2006 at Forsvaret skulle ha ett felles HMS-system i fremtiden. Ombudsmannsnemnda merker seg at det gjennom hele året har vært arbeidet godt og grundig med å få til ett felles HMS-system. Det viser seg imidlertid at inntil SAP er fullt implementert i ca. 2012, vil det ikke være mulig å ha et system. Det legges derfor opp til at det implementeres ett system som ivaretar all landbasert virksomhet. Denne delen av systemet vil implementeres og settes i full drift innen november 2008. Resterende vil implementeres etter hvert som forskjellige moduler i SAP blir innført.

Nemnda har gjennomført revisjon ved ti DIFer (Driftsenheter i Forsvaret) i 2007. Revisjonene utføres med hjemmel i arbeidsmiljøloven hvor arbeidsgiver er gitt tilsynsmyndighet. Revisjonene legges opp med bakgrunn i Internkontrollforskriften §§ 5 og 6. Erfaringene viser at Forsvaret har etablerte HMS-system ved alle reviderte avdelinger og at disse i det store og hele fungerer tilfredsstillende. Til tross for dette er det meldt noen avvik innenfor HMS-kompetanse- og samordningsavtaler.

Arbeidstilsynet varslet i 2006 at de ville komme tilbake til Forsvaret og kontrollere effekten av tidligere pålegg, med særlig fokus på arbeidsmiljøutvalgene. Arbeidstilsynets mål var å kontrollere om tiltakene Forsvaret satte i verk som følge av gitte pålegg i 2003, fungerer etter hensikten. Videre ønsket de å støtte arbeidsmiljøarbeidet og samarbeidet mellom arbeidsgiver og arbeidstakerne.

Arbeidstilsynets "hovedfunn i 2007:

- AMU-systemet og arbeidet i AMU'ene fungerer godt.
- Samvirket mellom FHAMU og forhandlingsapparatet er hensiktsmessig.
- Det er i deler av Forsvaret ubalanse mellom oppgaver og ressurser som utsetter arbeidstakere for helseskadelige belastninger.
- Rutinene for varsling om kritikkverdige forhold er ikke fullgodt utviklet eller implementert. Arbeidstilsynet antar på den annen side at den gode kommunikasjonen i og mellom AMU'ene reduserer behovet for varsling utenom formelle kanaler.

Ombudsmannsnemnda registrerer at Arbeidstilsynet på bakgrunn av sine funn har funnet det formålstjenelig å gi Forsvaret følgende pålegg:

1. Forsvaret skal sørge for at virksomhetsplanen for 2008 har en balanse mellom ressurser og aktivitet slik at arbeidstakernes helse ikke trues. Jf. § 4-1 i arbeidsmiljøloven.
2. Forsvaret skal etablere og iverksette rutiner som løpende sikrer gjenopprettelse av balanse mellom oppgaver og ressurser før ubalanse fører til sykdom, ulykker eller redusert helse. Jf. § 3-1 i arbeidsmiljøloven.

Videre vil arbeidstilsynet følge opp Forsvaret også i 2008 og 2009. Bakgrunnen for dette er at Forsvarsstudien foreslår vesentlige omorganiseringer og andre omlegginger. I tillegg legger utenlandstjenesten i konfliktområder beslag på store ressurser. Både for de som trener for oppdrag, er ute, er kommet hjem og for dem som må overta oppgaver hjemme som de ikke har kompetanse for. Det trengs et betydelig

apparat for tilrettelegging til å ta seg av psykiske, sosiale og kroppslige konsekvenser av hendinger i krigsområder. Av de viktigste sakene som ble tatt opp var ubalansen mellom oppgaver og ressurser i Forsvaret, bruk av overtid, etablering av varslingskanal, etablering av Forsvarssjefens sikkerhetsutvalg og medarbeiderundersøkelsen.

Våren 2007 ble det gjennomført en egen medarbeiderundersøkelse i Forsvaret.

Som et resultat av analysearbeidet fra svarene ble det besluttet å ha fokus på følgende områder:

- Mobbing og uønsket seksuell oppmerksomhet.
- Arbeidsbelastning.
- Tilhørighet til organisasjonen.

Forsvarets narkotikagrupper etterforsket i 2007 totalt 500 justissaker. Dette er en svak økning i forhold til 2006 hvor det ble etterforsket 467 saker. Økningen er så liten at det er vanskelig å si noe konkret om årsaken.

Erfaringene fra 2007 (og tidligere) viser at arbeidsmengden innenfor HMS-området er økende. Etter nemndas mening er det gledelig at arbeidet innenfor dette feltet synes å ha økende status og dermed bli viktigere for Forsvaret og Forsvarets personell.

1.3.8 Disiplinærsituasjonen

Ombudsmannen har fått oversendt Generaladvokatens årsrapport for refselseskontroll for 2006. Ombudsmannsnemnda vil, etter å ha gjennomgått rapporten, uttrykke bekymring for den sene og til dels mangelfulle rapportering fra militære avdelinger og be Forsvaret iverksette tiltak for å bedre dette. I likhet med de nærmest foregående år ble rapporten avgitt senere enn den burde grunnet sen innrapportering av refselser fra avdelingene, særlig i Hæren. Dette er beklagelig ikke bare fordi statistikken blir forsinket, men fordi den rettssikkerhetsgarantien som ligger i refselseskontrollen mister mye av sin betydning ved sen behandling.

Statistikken er basert på de innkomne kontrolleksemplarer fra avdelingene. I motsetning til årene 2004 og til dels 2005, synes det som om man nå har fått en tilnærmet fullstendig oversikt over hvilke refselser som har vært ilagt i 2006.

Totalt antall refselser registrert hos Generaladvokaten i 2006 er 494. Generaladvokaten vet positivt at det er ilagt flere refselser, men antar at samlet antall ikke ligger vesentlig over ca. 510. Dette gir en refseshyppighet per soldatårsverk på 0,05. Dette er omtrent en tredjepart av typisk refseshyppighet i perioden 1994–2002.

Når det gjelder typer overtredelser, er ulovlig fravær og brudd på rusmiddelbestemmelser fremdeles

de vanligste, med henholdsvis ca. 23 prosent og ca. 34 prosent av refselsene. Når det gjelder den sistnevnte gruppen, har det vært en vesentlig økning siden 2004–2005, da 23 prosent av refselsene gjaldt rusmiddelforfeelser.

Bot holder stand som det mest brukte refselsmiddel. Siden 2003 har andelen ligget rundt 87 prosent, i 2006 var andelen 86 prosent. Det brukes lite arrest, 2,3 prosent av refselsene i 2006 var på arrest. Dette er mer enn i 2004 og 2005 da andelen var 1,3 prosent, men fortsatt mindre enn i 2002, da andelen lå på 5,4 prosent. Bruken av frihetsinnskrenkning ser ut til å ha tatt seg opp igjen. Andelen i 2006 er på 5,5 prosent, mens tilsvarende tall var 0,7 prosent ifølge rapporten for 2004–2005. Generaladvokaten ser ikke bort fra at dette henger sammen med for sen rapportering og derav følgende manglende registrering for enkelte avdelingers vedkommende i det aktuelle tidsrom.

Nemnda merker seg at Generaladvokaten i 2006 behandlet 8 klagesaker. Av de 8 klagesakene ble det i 5 av tilfellene anbefalt at den ilagte refselsen opprettholdes som fortjent og passende. I 2 av tilfellene ble refselsen anbefalt nedsatt, mens det i ett tilfelle ble anbefalt nedsettelse i forbindelse med at deler av grunnlaget ble strøket som ikke tilstrekkelig bevist.

Det er gitt statistiske oversikter og nærmere beskrivelse av disiplinærsituasjonen i Forsvaret på side 23–27 i dokumentet.

1.3.9 Saker behandlet av ombudsmannens kontor

I 2007 har Ombudsmannen behandlet 71 registrerte saker. I tillegg til de registrerte klagesakene har det vært en rekke henvendelser hvor Ombudsmannens kontor har løst saker ved uformell kontakt med partene. Andelen av henvendelser hvor klageren helt eller delvis er gitt medhold, synes å holde seg på et stabilt nivå med i overkant av 1/4. Klagesakene behandles hovedsakelig av Ombudsmannen ved avdelingsdirektøren (advokat).

Det er også i 2007 kommet henvendelser som er henvist til andre organer, for eksempel til Stortingets ombudsmann for forvaltningen som rette vedkommende.

Saksfordelingen ser slik ut:

FD og fellesstaber	32 %	(24 %)
Hæren	22 %	(28 %)
Sjøforsvaret	20 %	(21 %)
Luftforsvaret.....	12 %	(14 %)
Heimevernet	14 %	(13 %)

Tallene for 2006 i parentes.

En nærmere redegjørelse for de ulike klagesakene fra menige mannskaper, befal og sivilt personell er gitt i Dokument nr. 5 (2006–2007), side 27–41 og rapport fra befaringer og informasjonsbesøk er gitt på side 41–53 i samme dokument.

1.4 Sammendrag av nemndas anbefalinger

Nemnda tok i befæringsrapport fra Afghanistan opp flere spørsmål som personellet fremholdt som kritiske, herunder sanitetstjenesten i utenlandsoperasjoner og norsk helikopterbidrag for MEDEVAC (medisinsk evakuering). Dette var også en sak som ble tatt opp av sjef for Forsvarets Sanitetstjeneste, og senere gjennom høringer i Stortinget. Nemnda hadde for sin del møter med Forsvarets Sanitetstjeneste, herunder separat møte med sjef for tjenesten.

Nemnda sier seg tilfreds med at beslutninger som har positive ringvirkninger for personellens sikkerhet, herunder hva gjelder stridskirurgi og helikopterbidrag, synes løst. Etter nemndas mening er det påkrevet at norsk personell gis økt sikkerhet ved at evakueringskapasiteten økes betydelig.

Nemnda er bekymret for mangelen på tilstrekkelig antall pansrede kjøretøy, selv om det ble anskaffet et antall nye kjøretøy i løpet av 2007. Nemnda registrerer likeledes at standarden på det rullende materiell generelt er forholdsvis dårlig og krever omfattende vedlikehold. Nemnda regner med at dette er undergitt høy prioritet.

Nemnda sier seg fornøyd med at det etter lang tids behandling av saken endelig er anskaffet en del "jammere" mot Improviserte eksplosivinnretninger (IED), eller hjemmelagede bomber, veibomber m.m. Etter nemndas oppfatning må forbedringer og anskaffelser som angår sikkerhet for personell mot IED ytterligere intensiveres.

Både hva angår operasjonene i Afghanistan og i Middelhavet tok nemnda opp saker knyttet til sikkerhet og utrustning i risikofylte oppdrag. Under befaring for MTB-operasjonene utenfor Libanon ble nemnda derfor overrasket over å bli fortalt at det hadde vært problemer med å få tilstrekkelig antall skuddsikre vester i riktig kvalitet til besetningene i tide. Dette opplevdes som kritisk og ga åpenbart personellet utrygghetsfølelse under seilas. Saken ble heldigvis raskt løst. Det er allikevel viktig for nemnda å understreke at anskaffelse av tilstrekkelig beskyttelse må ha høyeste prioritet ved nåværende og fremtidige operasjoner. Nemnda tar det for gitt at sikkerhet, utrustning og utstyr er optimalt tilpasset det miljø tjenesten skal foregå i.

Under befaring til Ørland Hovedflystasjon konstaterte nemnda at det på enkelte områder var skjedd en forverring siden sin forrige befaring i 2003. Et kritisk dårlig område var f.eks. stasjonens vaktavdeling/hundetjeneste med tilhold i en svært gammel brakke-

rigg og med ikke-tilfredsstillende fasiliteter for tjenesten, dette gjelder både for menn og kvinner.

Et annet var idrettsbygget, som hadde forfalt ytterligere siden nemndas forrige befarings i 2003. Etter nemndas oppfatning er tilgang på treningsfasiliteter viktig både for den fysiske standard for permanente enheter – og de mange besøkende avdelinger som trenger å være i topp stand for de oppdrag som Forsvaret skal løse. Også velvære- og velferdsaspektet fordrer tilgang på tilstrekkelige muligheter for trening. Nødvendige fasiliteter kan ikke bare skyves ut i tid, selv om stasjonen har vært foreslått som nedleggingskandidat gjennom forsvarsstudier.

Nemnda viser ellers til befaringsrapportene.

Ombudsmannsnemnda er opptatt av at TMO-apparatet får god oppfølging og at TMO- og HMS-kursene fortsatt prioriteres. Et godt fungerende TMO-apparat yter avgjørende bidrag til trivsel og samhold i Forsvaret. Et faglig sterkt TMO-apparat bidrar også til at stadig flere tvistesaker finner sin løsning gjennom uformell og formell kontakt mellom partene. Selv om ordningen må sies å fungere godt, er den ikke like godt implementert over alt. Det samme må sies å gjelde de vernepliktiges deltagelse i arbeidsmiljøutvalg og dermed tillitsvalgte "verneombudrolle". Nemnda er videre bekymret for uforvarsvarlig høy tjenestebelastning av vernepliktige ved enkelte avdelinger.

I nemndas tidligere innberetninger er det gjentatte ganger anmodet om at Vernepliktsrådet blir vurdert for nærmere lokalisering til forsvarsledelsen. Etter nemndas mening vil dette kunne gi ytterligere styrking av kontakt og samarbeid. Nemnda finner det ikke tilfredsstillende at denne problemstillingen ennå ikke er undergitt drøftelse, til tross for at nemnda flere ganger har tatt opp saken.

Når det gjelder sikkerhetsklarering av mannskaperne er dette fortsatt et område hvor sakene generelt tar for lang tid. Dette er en uholdbar situasjon og lite tjenlig både for Forsvaret og for den det gjelder. Nemnda mener at saker om sikkerhetsklarering må avgjøres uten unødig opphold, og senest innen 3 måneder fra søknad om klarering er sendt.

Nemnda har ved flere anledninger påpekt at regelverket for tjenestesamtaler (medarbeidersamtaler) for vernepliktige mannskaper og reglene for utstedelse av militært tjenestebevis, må bli bedre fulgt opp ved mange avdelinger. Her har utviklingen i 2007 vært gledelig, men fortsatt gjenstår en del arbeid på dette felt.

Nemnda vil så sterkt den kan anbefale at Voksenopplæringens virksomhet forsterkes, og vurderes utvidet for januarinnrykkene av vernepliktige. Dette betyr at VO's budsjett må opprettholdes på et nivå som sikrer at undervisningstilbudene oppleves som

en reell kompensasjon for det studie- og opplærings-tap militærtjenesten medfører.

Nemnda har forøvrig merket seg de problemer velferdsarbeidet på Rygge flystasjon er kommet opp i etter brannen i stasjonens velferdsbygg. Brannen reduserer eksempelvis forlegningskapasiteten på stasjonen med 10 220 døgnplasser i året. De midlertidige lokaler er heller ikke mye å skryte av, og velferdstilbudet ved Rygge må sies nå å være på et lavstatusnivå.

Nemnda vil bemerke at Forsvaret er forpliktet til å stille tilfredsstillende lokaler til rådighet for kantine-drift – noe som nå ikke overholdes. Slik forholdene er, ivaretar man heller ikke soldatenes velferd, blant annet er det umulig å gjennomføre fellesarrangementer. Likeledes er Voksenopplæringen rammet av brannen.

Nemnda er opptatt av at velferdstilbudene og voksenopplæringstilbudene sikres. Nemnda er glad for den høye standarden Forsvaret har utviklet på sosialsiden. Nemnda merker seg at antallet ledige etter dimisjon er synkende, noe som antagelig skyldes den gode situasjonen på arbeidsmarkedet. Dette er imidlertid en situasjon som tidvis skifter, og gode VO-tilbud vil på sikt være nødvendig for å bibeholde en slik positiv utvikling.

Nemnda mener fortsatt at en god legedekning og et godt helsetilbud er sentralt for mannskapenes trivsel og helse. Dette vil også føre til at mannskapene kan delta aktivt i den daglige tjeneste. Nemnda har merket seg at problemer med tilgang på leger, sykepleiere og sykevoktere er bedret, men fortsatt ikke helt tilfredsstillende løst. Nemnda er opptatt av at soldatene skal få et tilfredsstillende legetilbud under tjenesten. Nemnda mener at tilgang på egne leger i avdelingene gir den raskeste behandlingen, og dermed også den mest effektive tjenesten.

Likeledes er nemnda opptatt av tannhelsetjeneste for de vernepliktige og omhandler dette under kapitlet om Sanitetstjenesten.

Temaer rundt sanitetstjenesten, og særlig da i forhold til internasjonale operasjoner og senskader etter internasjonale operasjoner, har også i 2007 stått sentralt i nemndas arbeid. Nemnda har merket seg de debatter og høringer om dette tema som har vært holdt, og at Forsvaret har fått fortgang i en del av dette arbeidet, herunder legeavtaler til Afghanistan.

Nemnda har ved flere anledninger uttalt sterk bekymring for mangelfull psykiatritjeneste og at mennesker som blant annet lider av posttraumatisk stresslidelse knyttet til deres militære tjeneste, opplever et manglende ettervern og liten eller ingen oppfølging fra Forsvarets side. Nemnda har merket seg at det fortsatt er til administrativ behandling et antall tidligere og tildels gamle saker som gjelder senska-

der, med den ekstra belastning dette er for de det gjelder.

Etter nemndas oppfatning må det legges vekt på de særlige forhold som gjelder for militærtjeneste. Forsvaret har brukt unødig lang tid på å få ting på plass, men nemnda merker seg at Forsvarets psykiatritjeneste nå er tilført 11 nye stillinger. Nemnda er allikevel av den oppfatning at det fortsatt står igjen en god del arbeid før man kan kalle situasjonen tilfredsstillende.

Nemnda er fortsatt bekymret for ressurstilgangen innen sanitetstjenesten. Med den turbulens det har vært rundt sanitetstjenesten i 2007 vil nemnda sterkt anmode om at alle problemområder rundt sanitet fortsatt underkastes grundige vurderinger, og at konklusjonene resulterer i langsiktige og forutsigbar tilgang på ressurser. Nemnda vil følge utviklingen nøye i 2008, spesielt med tanke på økonomiske ressurser og tilgang på fagpersonell.

Nemnda har merket seg, at selv om disiplinærsituasjonen i Forsvaret generelt synes god, har Generaladvokaten også i 2007 rapportert om manglende kompetanse ved avdelingene, og manglende eller feilaktig innrapportering i forbindelse med Generaladvokatens refselseskontroll.

På bakgrunn av Generaladvokatens gjentatte rapporter om mangelfulle kontrollrutiner finner nemnda det kritikkverdig når det i enkelte saker kan virke som om refsedes rettssikkerhet ikke er blitt tilfredsstillende ivarettatt.

Nemnda forutsetter at Forsvaret må innskjerpe og etterleve de aktuelle gjeldende bestemmelser.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Bendiks H. Arnesen, Thorbjørn Jagland og Signe Øye, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold, Henning Skumsvoll og Per Ove Width, fra Høyre, lederen Jan Petersen, og fra Sosialistisk Venstreparti, Bjørn Jacobsen, viser til ombudsmannsnemndas rapport for 2007, gitt i Dokument nr. 5 (2007–2008).

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet merker seg at ifølge Ombudsmanen, samtykker representanter for tjenestemannsorganisasjonene uttrykker stor bekymring for arbeidsmiljøet i Forsvaret. Disse medlemmer tar til etterretning at åpenheten ble betraktet som adskillig bedre da Forsvarssjefen var adskilt fra Forsvarsdepartementet. Disse medlemmer forutsetter at disse forhold bedres gjennom bedre kommunikasjon og samarbeid mellom Forsvarets ledelse og tjenestemannsorganisasjonene. Disse medlem-

mer registrerer at tjenestemannsorganisasjonene fremholder at arbeidsbelastningen gjennomgående er svært tyngende. Disse medlemmer tar dette som et tegn på at omstillingsfasen ikke har stabilisert seg, og at dette er en ekstra belastning på de ansatte. Disse medlemmer merker seg at Forsvarets militære og politiske ledelse er gjort kjent med ubalansen mellom oppdrag og ressurser og forventer at Regjeringen bringer balanse i disse forhold.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er i likhet med ombudsmannsnemnda (nemnda) opptatt av at TMO-apparatet får god oppfølging og at TMO- og HMS-kursene fortsatt prioriteres. Flertallet mener at et godt fungerende TMO-apparat er et viktig bidrag til trivsel og samhold i Forsvaret. Flertallet ser positivt på at TMO-apparatet bidrar til at stadig flere tvisettesaker finner sin løsning gjennom uformell og formell kontakt mellom partene.

Komiteen viser til at ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten gjelder for tiden 1. januar–31. desember 2007, og at en rekke av de forhold som omtales i rapporten har blitt adressert i St.prp. nr. 48 (2007–2008), og gjennom Stortingets behandling av denne, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008).

Komiteen merker seg at nemnda er bekymret for uforsvarlig høy tjenestebelastning av vernepliktige ved enkelte avdelinger.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er kjent med at Forsvarsdepartementet og Forsvaret har jevnlig møter med representanter fra de tillitsvalgte for å finne hensiktsmessige løsninger for de vernepliktige i Forsvaret totalt sett.

Disse medlemmer er kjent med at Forsvaret arbeider med problemstillingen sammen med Forsvarets hovedverneombud (FHAMU) for å fremme tiltak som bedrer situasjonen for de vernepliktige.

Komiteen viser til at nemnda i tidligere innberetninger gjentatte ganger har anmodet om at Vernepliktsrådet blir vurdert for nærmere lokalisering til forsvarsledelsen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, finner det ikke tilfredsstillende at denne problemstillingen ennå ikke er undergitt drøftelse, til tross for at nemnda flere ganger har tatt opp saken.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er

kjent med at Vernepliktsrådet, ved tidligere omorganiseringer i Forsvaret, er organisatorisk underlagt Forsvarsstaben/Personell, Økonomi og Styringsstaben (PØS), og at denne løsningen, med god samhandling internt i Forsvarsstaben og opp mot Forsvarsdepartementet er tilfredsstillende.

Komiteen tar til etterretning at når det gjelder sikkerhetsklarering av mannskapene er dette fortsatt et område hvor sakene generelt tar for lang tid. Komiteen mener dette er en ugunstig situasjon og lite tjenlig både for Forsvaret og for den det gjelder.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, deler ønsket om at saker om sikkerhetsklarering må avgjøres uten unødig opphold, og senest innen 3 måneder fra søknad om klarering er sendt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er kjent med at Forsvarsdepartementet har initiert og mottatt en arbeidsgrupperapport om hurtigere sikkerhetsklaringsprosess for vernepliktige, og at det pågår et arbeid i Forsvarsdepartementet og Forsvaret med å følge opp rapporten. Disse medlemmer deler ønsket om at saker om sikkerhetsklarering må avgjøres uten unødig opphold, og imøteser endringer som kan medføre at klareringer kan skje så raskt som mulig fra anmodning om klarering er mottatt.

Komiteen har merket seg at nemnda ved flere anledninger har påpekt at regelverket for tjenestesamtaler (medarbeidersamtaler) for vernepliktige mannskaper og reglene for utstedelse av militært tjenestebevis, må bli bedre fulgt opp ved mange avdelinger.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti erfarer at det har skjedd positive endringer når det nå gjennomføres tjenestesamtaler i tilknytning til utlevering av tjenestebevis. Det er imidlertid fortsatt et behov for å videreutvikle prosessen med halvårslige medarbeidersamtaler.

Komiteen er enig i at Voksenopplæringens virksomhet forsterkes, og vurderes utvidet for januarinnrykkene av vernepliktige.

Komiteen viser for øvrig her til at det i St.prp. nr. 48 (2007–2008), er lagt opp til en videreutvikling av Voksenopplæringen, og at det i den forbindelse vil bli vurdert å utvide dagens opplæringstilbud til også å innbefatte tilbud for sivilt tilsatte, samtidig som de vernepliktiges behov ivaretas, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008).

Komiteen merker seg at problemer med tilgang på leger, sykepleiere og sykevoktere er bedret, men fortsatt ikke helt tilfredsstillende løst. Komiteen er opptatt av at soldatene skal få et tilfredsstillende legetilbud under tjenesten, dette gjelder også tannhelsetjeneste for de vernepliktige.

Komiteen viser for øvrig her til St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008), hvor det blant annet fremgår at det skal arbeides for å identifisere og gjennomføre tiltak for å effektivisere og styrke sanitetstjenesten i Forsvaret, herunder gjennom interneffektivisering og videreutvikling av samarbeidet mellom FSAN og forsvarsgrenenes sanitetsvirksomhet.

Komiteen har merket seg at nemnda ved flere anledninger har uttalt sterk bekymring for mangelfull psykiatritjeneste og at mennesker som blant annet lider av posttraumatisk stresslidelse knyttet til deres militære tjeneste, opplever et manglende ettervern og liten eller ingen oppfølging fra Forsvarets side.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er opptatt av at disse forholdene straks kommer i orden. Flertallet merker seg at nemnda fortsatt er bekymret for resurstilgangen innen sanitetstjenesten.

Komiteen viser forøvrig til det arbeidet som er igangsatt med å styrke psykiatri- og psykologitjenesten i Forsvaret.

Komiteen tar til etterretning at Generaladvokaten også i 2007 rapporterer om manglende kompetanse ved avdelingene, og manglende eller feilaktig innrapportering i forbindelse med Generaladvokatens refselseskontroll.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, forutsetter at Forsvaret innskjerper og etterlever de aktuelle gjeldende bestemmelser.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er kjent med at departementet vurderer endringer i disiplinærloven, og ber om at det i den sammenheng blir sett nærmere på refselseskontrollen.

Komiteen merker seg at nemnda oppfatter at utviklingen hva angår en del forhold for lærlingene er inne i en aktiv og positiv fase. Komiteen registrerer at det allikevel gjenstår en god del før forholdene kan sies å være fullt tilfredsstillende.

Komiteen viser her til St.prp. nr. 48 (2007–2008) og Innst. S. nr. 318 (2007–2008) hvor det legges opp til å videreføre ordningen med lærlinger, slik at den i størst mulig utstrekning fungerer som rekrut-

teringsmekanisme til militære og sivile stillinger i Forsvaret. Fokuset på å utvikle og beholde kompetanse som Forsvaret har behov for, skal styrkes.

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rå Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 5 (2007–2008) – om Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 2007 – vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 26. november 2008

Jan Petersen

leder

Per Roar Bredvold

ordfører

